

A FALUGONDNOKOK DUNA-TISZA KÖZI EGYESÜLETE
A TAGSÁG VÉLEMÉNYÉNEK TÜKRÉBEN

DURÓ ANNAMÁRIA

„Egy ember, aki egy kisbusszal mindent megold” – Kemény Bertalan sommás meghatározása a falu- és tanyagondnokokra egyaránt igaz. Az intézményhiányból fakadó települési hátrányok ugyanis nemcsak a városi központoktól távol eső aprófalvak népét, hanem a belterülettől elzárt tanyavilág lakóit is sújtják. E közösségek társadalmi hátrányokkal küszködő tagjai számára a „minden” a világgal való kapcsolatot jelenti: az a bizonyos kisbusz vagy őket magukat viszi a távoli intézmények után, vagy azok szolgáltatásait hozza el otthonukba úgy, hogy a falu- vagy tanyagondnok személye ismerőssé is teszi számukra a világot. Ezek a hivatásos segítők azért dolgoznak, hogy megakadályozzák a települési és a társadalmi hátrányok végzetes összekapcsolódását, és a kisteleplések rászoruló tagjai számára lehetővé tegyék azt, hogy lakóhelyükről kiindulva is részt vehessenek az ún. társadalmi alapfunkciók gyakorlásában, azaz teljesebb emberi életet éljenek.

A gondolat, hogy kell valaki, aki föl vállalja a falut, a vidékért felelősséget érző és tenni is akaró fővárosi értelmiségiek fejében született meg az 1980-as évek végén. Álmuk a rendszerváltás sodrában vált valóra. A mozgalom története nemcsak arra példa, hogyan lehet egy, a helybeliek számára természetesnek számító belső értéket külső szemmel észrevenni és követendő példává tenni, hanem arra is, hogyan lehet egy civil kezdeményezést kormányzati eszközökkel támogatni. A falu- és tanyagondnokság mint a kisteleplések szociális alapellátásának alternatívája bekerült a Szociális Törvénybe, és a gépkocsibeszerzési pályázatok mellett immár tizenkét éve állami normatíva is segíti a szolgálatokat fenntartó helyi önkormányzatokat.

Az első 24 kisbusz Borsod-Abaúj-Zemplén megyében indult útjára 1990-ben, s ma, húsz év elteltével mintegy 1.200 hasonló szolgálat működik az országban. A hivatásos segítőként dolgozó kollégákat az 1990-es években megalakult 11 egyesület és a 2000-ben létrehozott Magyar Tanya- és Falugondnoki Szövetség fogja össze. 2002-ben fölépült a Falugondnokok Háza Vértesacsán, 2006-ban elkészült az új, 260 órás alapképzés oktatási programja, 2009-ben pedig megjelent az ehhez kapcsolódó jegyzet is. A Szövetség mellett a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei és a Duna-Tisza közti egyesület is elnyerte az akkreditációs jogot, az alaptanfolyamok így három helyszínen – Vértesacsán, Gömörszőlősen és Kecskeméten – zajlanak.

Falu- és tanyagondnokságok a Duna-Tisza közén

A Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesülete az egyetlen a 11 hasonló küldetésű civil szervezet közül, amely nem megyei keretben, hanem területi alapon szerveződött. Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Jász-Nagykun-Szolnok és Pest megye 134 településéről összesen

228 kollégát fog össze, így a legnagyobb hatókörű és a legnépesebb egyesület is egyben. Az *1. táblázat* adataiból kiderül, hogy a „derékhadat” Bács-Kiskun és Csongrád adja; a másik három megyében együttvéve sincs annyi falu- és tanyagondnok, mint itt.

Mivel a tanyás települések csak a 90-es évek második felétől indíthattak ilyen szolgálatot és kezdetben kizárólag a 2.000 főnél kevesebb lélekszámú községeknek adatott meg ez a lehetőség, az első években lassan bővült a taglétszám. Az alapító tagok – mint Kelebia, Csikéria vagy Öttömös – mellé az ezredforduló után kezdtek fölzárkózni az újabbak. Az igazi nagy áttörés 2004-ben következett be és ez a lendület azóta sem csökkent: a 2006 óta eltelt négy évben mind az öt megyében több új szolgálat indult, mint 2000-2005 között hat év alatt együttvéve. Bács-Kiskun és Csongrád megyéhez némi késéssel csatlakozott Békés, ahol ma is több kolléga dolgozik, mint Jász-Nagykun vagy Pest megyében. A növekedés mellett sajnos a pusztulás jeleivel is találkozunk: az Egyesület 1997-es alapítása óta eltelt 13 évben összesen 8 szolgálat – kivétel nélkül tanyagondnokság – szűnt meg.

Az Egyesület által összefogott szolgálatok döntő többsége (86,9 százaléka) tanyagondnokság. A falugondnokságok leginkább az Alföld feketeföldi területeire jellemzők (Bácska, Tiszántúl), vagy olyan homoki településeken fordulnak elő, amelyek a 20. század utolsó harmadában nyerték el a községi önállóságot (Bugacpusztaháza, Móricgát). A 30-ból 9 tanyás határu aprófalu, falugondnokuk így egy személyben tanyagondnok is. Ez a helyzet például a Jász-Nagykun-Szolnok megyei Mezőhéken, ahol a 400 helybeli közel egyharmada a külterület lakója.

A tanyagondnokságok meghatározó szerepéből több alföldi sajátosság is adódik:

1. A tanyás határrészek nemcsak községek, hanem városok külterületei is lehetnek. A 134 település közel egynegyede ezzel a ranggal rendelkezik. Közöttük a kisvárosoktól (Mórahalom) a középvárosokon át (Kiskunfélegyháza) a megyeszékhelyekig (Békéscsaba) a városhierarchia valamennyi szintje megtalálható.
2. Mivel a törvény lehetőséget ad arra, hogy a 400 főnél népesebb határu települések – az egyes körzetek pontos meghatározásával – több tanyagondnokot is alkalmazzanak, az öt alföldi megye területén rendkívül gyakoriak a többes szolgálatok. Bács-Kiskunra inkább a kettes, Csongrádra pedig a hármas-négyes szolgálatok jellemzők. A listát ebből a szempontból Ásotthalom, Kiskunmajsa és Szarvas vezeti, ahol immár öt-öt kolléga járja a határt. Ennek ellenkezője – több település, egy szolgálat – sokkal inkább az aprófalvas vidékek sajátossága. Az Egyesület működési területén egyetlen példát találunk erre: a Békés megyei Murony és Kamut ritkán lakott tanyasorainak lélekszáma együtt sem haladja meg a 250-et, ezért összefogtak.
3. Az alföldi tanyagondnokok – dunántúli vagy észak-magyarországi falugondnok sorstársaiktól eltérően – általában nem polgármesterük közvetlen irányítása alatt dolgoznak, hanem a helyi szociális intézmények kollektívájába tartoznak. (A szakmai önállóság tiszteletben tartásával ezt is megengedi a törvény.) Így ők nemcsak tanyagondnokokkal kerülnek napi kapcsolatba, hanem más szociális szakemberekkel is, ami a segítő hivatás szempontjából kétségtelenül előnyt jelent.

4. Míg a falugondnoki munka az ország többi részén eléggé férfias foglalkozásnak számít, az Alföldön nők is szép számmal dolgoznak ebben a munkakörben. A két végletet ebből a szempontból Csongrád és Békés megye képviseli, ahol 30:43, illetve 3:32 a két nem aránya. Az, hogy férfit vagy nőt választanak-e segítőjükké, minden esetben a helybeliek döntésén múlik, a pályázók így egyenlő eséllyel indulnak.
5. Az utóbbi években a szervezeti keretek is sokszínűbbé váltak: immár nemcsak a helyi önkormányzatok, hanem többcélú kistérségi társulások is lehetnek a fenntartók. Az Alföld tanyás városaiban az sem elképzelhetetlen, hogy valamely egyház (Szarvas, Kiskőrös) vagy civil szervezet (Cegléd) működteti a szolgálatot.

Az Egyesület székhelye és irodája egyaránt Kecskeméten található, ami bizony még Bács-Kiskun megye délvidéki településeitől is messze van. A tanyagondnokként dolgozó elnök és az ügyvezető munkáját három állandó munkatárs segíti, az alapképzés, a továbbképzések és a pályázati programok megvalósításába pedig egy szakértői team is bekapcsolódik. Az immár hagyományosnak számító rendezvények közül a mindig más településen megrendezett találkozók, a különböző megyei egyesületek meghívására szervezett látóutak, a kunfehértói családi napok és a decemberi lakitelki találkozók emelkednek ki. A Hírlevelet kéthavonta, a Kalendáriumot pedig minden második évben megkapják az Egyesület tagjai.

2009 augusztusában egy kérdőív is készült számukra.

Kérdőíves adatgyűjtés az egyesületi tagok körében

A taglétszám bővülésével az Egyesület vezetősége egyre inkább szeretett volna visszajelzést kapni arról, hogyan látják munkájukat azok, akikért dolgoznak: mikor fordulnak hozzájuk, milyen tapasztalatokat szereztek erről az együttműködésről és mit javasolnak a jövőre nézve. Így született meg az a kétoldalas kérdőív, amelyet az Egyesület valamennyi régi, és néhány, az alaptanfolyamot most végző új tagja is megkapott.

A 14 közül 8 feleletválasztásos, 6 pedig rövid kifejtést igénylő nyílt végű kérdés volt. Néhány perces elmélyüléssel könnyen ki lehetett tölteni, a visszaküldött kérdőívek láttán mégis az az érzésünk, hogy nem mindenki tudott nyugodt időt szánni rá; a figyelmen kívül hagyott kérdések és a meg nem indokolt választások legalábbis erre engednek következtetni. Mások viszont – és szerencsére ez a többség – érezhető gonddal és odafigyeléssel ültek neki a kérdőívnek. Bizonyos értelemben visszajelzés ez is: igen, most az Egyesület kér valamit...

A lap alján szereplő tájékoztató adatok segítségével képet alkothatunk arról, mennyire hűen képviseli a rész az egészet. (2. táblázat) Összesen 67 kitöltött kérdőív érkezett vissza, ami közel 30 százalékos részvételi arányt jelent. Jelképes értelmű, hogy a taglétszámhoz viszonyítva Bács-Kiskun megyéből érkezett a legtöbb válasz (41,3 százalék), majd Jász-Nagykun-Szolnok, Békés és Csongrád megye következik (25, 22,9, illetve 21,8 százalék), végül Pest megye zárja a sort (12,5 százalék). (Két esetben sajnos hiányzik a megyére

vonatkozó adat.) Az egyesületi tagság közel egyharmada válaszolt tehát, ami már megenged bizonyos általánosítást.

A települések lélekszáma elárulja, hogy falu- vagy tanyagondnok-e a válaszadó. Az összevetés szerint a falugondnokok aránylag többen válaszoltak, mint tanyagondnok kollégáik (46,7, illetve 26,8 százalék). Akár a szolgálatok indulási idejét, akár a kérdezettek e munkakörben eltöltött idejét vesszük alapul, úgy tűnik, hogy a több éves munkatapasztalattal rendelkező „derékhad” volt a legaktívabb. Az előbbi szempontot kiemelve inkább a hosszabb múltra visszatekintő, az utóbbit tekintve pedig az újonc kollégák vannak többen, ami azt jelzi, hogy a „nagy öregek” után a falu és tanyagondnokok második generációja is munkába állt. A segítő hivatás sajátosságai tükröződnek abban, hogy a kérdőívet kitöltők életkorát tekintve is az idősebb generációk javára billen a mérleg. Az iskolai végzettség adatai elárulják, hogy a falu- és tanyagondnokok között is megjelentek a diplomások, ami új helyzetet teremt.

Mivel viszonylag kis elemszámú és egyszerű kérdéseket tartalmazó kérdőív készült, a feldolgozáshoz nem volt szükség számítógépre. A két kérdéstípus között annyi a különbség, hogy a feleletválasztásos kérdések esetében előre, a nyílt végűek esetében pedig utólag alakítottuk ki az egyes kategóriákat. A válaszok értékelésekor a személyes tájékoztató adatok közül leginkább a területi megoszlásra vonatkozókat használtuk föl, de fontosnak tartottuk azt is, hogy ki mióta dolgozik választott hivatásában.

Az Egyesület a falu- és tanyagondnokok szemével

A kérdőív fókuszában a kapcsolatok állnak. Ezeknek van egy személyes szála, amely az Egyesület vezetőihez és munkatársaihoz fűzi a falu- és tanyagondnokokat, és van egy közösségi, amely a hasonló munkakörben, ám térben távoli településeken dolgozó kollégákhoz kapcsolja őket. A válaszok elemzésekor ezt a két fő szempontot követjük.

Személyes kapcsolatok

Az Egyesület munkáját, tevékenységi körét – saját bevallása szerint – valamennyi válaszadó ismeri, tapasztalataik azonban igencsak különbözőek lehetnek attól függően, hogy mikor és hogyan kerültek kapcsolatba annak képviselőivel. Az sem mindegy, hogy ki teszi meg az első lépést: mást jelent, ha maguk a kollégák kezdeményeznek és mást, ha csupán a hívó szóra válaszolnak.

A kérdőívek tanúsága szerint az alföldi falu- és tanyagondnokok leggyakrabban akkor fordulnak egyesületük munkatársaihoz, ha napi munkájukban azonnali segítségre van szükségük: információt és tájékoztatást (56) vagy felvilágosítást, illetve tanácsot (40) kérnek. Sokak számára a kapcsolattartás kiemelt lehetősége az is, ha valamilyen meghirdetett programra jelentkeznek (57). Azok a dolgok, amelyeket telefonon vagy levélben nem lehet egykönnyen elintézni, jóval kevesebb embert (10-13 főt) mozgatnak meg. A választípusok

gyakoróságának elemzése elárulja, hogy ezek nem egyedi esetek: a kérdőívet kitöltők több mint fele legalább háromféle ügyben kereste már a szervezet képviselőit.

Mélyebb betekintésre is mód nyílik, ha az Egyesület által megoldott konkrét problémákra kérdezzük rá. Sajátos üzenete van annak, hogy a 67-ből mindössze 7-en idéztek föl ilyen esetet. Hármójuk számára a munkáltatóval kapcsolatos konfliktus rendezése, azaz a szakmai érdekképviselet volt a legértékesebb segítség. A többi emlékezetes eset a munkavégzés olyan feltételeinek megteremtéséhez kapcsolódik, mint a gépkocsi-csere, a nyilvántartási szám megszerzése vagy a kötelező továbbképzéshez szükséges 60 kreditpont elnyerése. Egy válaszadó, aki már tudja, mit jelent egy helyi találkozó házigazdájának lenni, a szervezési előkészületekhez nyújtott támogatást emelte ki.

A munkatársak számára mindenképpen pozitív megerősítést jelent, hogy a kapott segítséggel és az egyesületi programok tartalmával egyaránt kivétel nélkül mindenki meg volt elégedve, a kérdés csak az, hogy mennyire. Úgy tűnik, ebből a szempontból leginkább a személyesség számít. Ha ugyanis összevetjük a kapcsolatfelvétel kétféle módját, az derül ki, hogy az egyes tagok által kezdeményezett ügyek megoldásával aránylag többen voltak nagyon elégedettek (61:6), mint a tagság egésze számára szervezett közös programokkal (52:15).

A mögöttük álló szervezetre természetesen nem csak akkor számíthatnak tagjai, ha kéri. A válaszadók mindegyike úgy érzi, hogy falugondnoki munkájában segíti (12), sőt nagyon is segíti (55) őt az Egyesület. A kérdés, hogy megkapják-e, amit elvárnak, mindannyiuknak jó alkalmat adott a visszajelzésre. Az öt alföldi megye falu- és tanyagondnokait képviselő válaszadók között mindössze egyvalaki akadt, aki úgy látja, hogy „*a napi feladatokat a helyi vezetőség határozza meg, az egyesület ebben nem tud semmit tenni.*” A többiek szerencsére más véleményen vannak: 23-an egyértelmű igennel feleltek, 43-an pedig ki is fejtették álláspontjukat. Íme a lehetséges indokok:

- *„Nincs olyan alkalom, hogy ne segítenének, ha kérjük.”* A legtöbben (25) a tagság nevében fogalmazták meg pozitív visszajelzésüket az Egyesület munkatársairól, kiemelve azt, hogy mindig elérhetők, gyorsan és pontosan intézkednek, és mindezt még szívesen is teszik. Akadt olyan válaszadó, aki azt hangsúlyozta, hogy naprakészek mindenben, míg más a vezető tájékozottságát dicsérte. Az ugyancsak elismerésnek számít, hogy nagyon jó az információ továbbítása.
- *„Bármikor fordulhatok hozzájuk.”* Szép számmal vannak olyanok is (13), akik kedvező személyes tapasztalataikat osztották meg velünk. Egy nyugdíjas tanyagondnoknak például sokat jelent, hogy most is meghívást kap minden rendezvényre, másnak a bizalom a legfontosabb, harmadik társuk pedig azért a széles látókörért hálás, amit az Egyesületnek köszönhet. Néhányan, akik a kézzelfogható dolgokra figyelnek, csak annyit írtak, hogy ha volt probléma, meg lett oldva.
- *„Aki rendszeresen részt vesz a rendezvényeken, meg tud ismerkedni a kollégákkal és a lehetőségekkel.”* Három olyan, általánosságban megfogalmazott dicséretet ugyancsak olvashatunk, amelyek bármely egyesület bármely tagjára igazak lehetnek.

- „*Még nem kellett segítség.*” Mindössze két kolléga válaszából sejthetjük, hogy eddig még nem kerültek szorosabb kapcsolatba az Egyesülettel. Egyikük azért, mert még nem volt megoldást igénylő problémája, másikuk meg azért, mert nincs ideje arra, hogy minden meghívásnak eleget tegyen és minden rendezvényen ott legyen.

Ezek a vélemények azt tükrözik, hogy megvan a kellő összhang a szervezet vezetése és tagsága között. Ahhoz azonban, hogy a munkatársak még hatékonyabban képviselhessék az alföldi falu- és tanyagondnokok érdekeit, érdemes egy lépéssel tovább menni és rákérdezni arra is, hogy miben várnak több segítséget egyesületüktől ezek az emberek. Sajnos, erre a kérdésre a 67-ből csak 35 válasz érkezett, érdemi javaslat pedig ennél is kevesebb. 15-en ugyanis csupán azt írták le, hogy mindennel meg vannak elégedve. (Igaz, négyen két megvalósításra váró ötletet is fölvetettek.) A 24 előremutató javaslat a következő négy fő csomópont köré rendeződik:

1. A megkérdezett falu- és tanyagondnokok számára a dokumentáció a legégetőbb probléma. Senki sem tudja, mik az elvárások, mert kötelező előírások helyett erre nézve jelenleg csak ajánlások vannak. A helyi szociális intézmények kollektívájába tartozó kollégákat az a veszély fenyegeti, hogy tőlük is a szociális szakmák által megkívánt protokoll szerint kérik munkájuk adminisztrációját, ami a menetlevél kitöltésén túl újabb terhet ró az amúgy is gyakran túlterhelt segítőkre. Hasonló követelményekkel olyanok is szembesülnek, akik polgármesterük közvetlen irányítása alatt dolgoznak. Ők valamennyien a dokumentáció egységes rendszerének kidolgozását várják az Egyesülettől.
2. A másik fájó pont: a falu- és tanyagondnoki munka anyagi elismerése. Mivel e hivatás képviselői szociális értelemben nem számítanak szakképzett segítőnek, a közalkalmazotti bértábla alsó szintjein helyezkednek el. A helyi önkormányzat jószándékán és lehetőségein múlik, hogy a nyolc általánosnál magasabb iskolai végzettséget a fizetésben elismerik-e. Ez azért is komoly probléma, mert immár nemcsak középfokú végzettséggel rendelkezők, hanem diplomások is dolgoznak ebben a munkakörben.
3. A javaslatok harmadik csoportja a helyi szintű érdekképviselet fontosságára hívja föl a figyelmet. Többen is fölvetették a monitoring szükségességét: azt, hogy az Egyesület munkatársai az egyes településekre ellátogatva, ott helyben ellenőrizzék a munkáltatókat, mert egy-egy kolléga önmagában tehetetlen a túlkapásokkal szemben. A válaszokból kiderül, mi okozhat ilyen problémát: ha nem csak a szociálisan rászorulókat kell ellátni, ha állandóan faragják a normatívát vagy ha szükségtelen papírmunkával terhelik az amúgy is időszükében lévő falu- és tanyagondnokokat. Fölmerült az a gondolat is, hogy a normatívát érdemes lenne a megtett kilométerek után téríteni.
4. Úgy tűnik, jogi kérdésekben a legkiszolgáltatottabb a tagság. Azt többen is elismerik, milyen sokat jelent számukra az, hogy az Egyesületnek hála, naprakészen követhetik a munkájukat érintő törvényi szabályozások változását. Néhányan azonban ennél többet kívánnak: törvénymódosítások indítványozását is szükségesnek tartanak. Ez

különösen az autók KRESZ-beli elismertetését, valamint a gyermek- és betegszállítást könnyítené meg.

Közösségi kapcsolatok

Az Egyesületnek nemcsak az a feladata, hogy a falu- és tanyagondnokok mögött állva segítse tagjai munkáját, hanem az is, hogy közös programokkal közelebb hozza őket egymáshoz. Ezek a programok jelentik valójában az egyesületi életet: amellet, hogy alkalmat adnak a tanulásra és a tapasztalatszerzésre, lehetővé teszik azt is, hogy a résztvevők átéljék az összetartozás érzését. Az egyesületi rendezvények egy része, mint az alaptanfolyam és a kreditpontos továbbképzések, mindenkire nézve kötelező, más része viszont szabadon választható. Ezek helyszíne, időpontja és időtartama egyaránt változó, így természetesen a résztvevők köre sem állandó.

A kérdőívek tanúsága szerint mindenki szerzett már személyes tapasztalatokat ezekről a programokról. A részvételi arányokat tekintve a következő sorrend alakult ki:

1. A válaszadók körében a falugondnoki találkozók a legnépszerűbbek (> 90 százalék). Valószínűleg azért, mert mindig más település rendezi meg őket, a helybeliek így különleges lehetőséget kapnak a bemutatkozásra.
2. Az ellentmondásnak, hogy a kötelező alaptanfolyam és a továbbképzések (70-79 százalék) csak a második helyen állnak, az a magyarázata, hogy az alföldi falu- és tanyagondnokok 2006-2009 között munkába lépő nemzedéke a Szövetség szervezésében végezte el ezeket a képzéseket.
3. Az évváró lakitelki találkozónak (> 60 százalék) – amellet, hogy szakmai és baráti összejövetelek egyszerre – az a vonzereje, hogy a jelenlévők első kézből értesülhetnek a munkájukat érintő aktuális változásokról.
4. A megkérdezettek legalább fele részt vett már a közgyűlésen és/vagy valamilyen szakmai konferencián (50-59 százalék), ami azt bizonyítja, hogy az egyesületi tagság számukra nem csupán formáság.
5. A speciális programot kínáló szakmai napok és a más megyébe szervezett látóutak (40-49 százalék) résztvevői a legérdeklődőbb kollégák közül kerülnek ki.
6. A tájékoztatók és a kötetlen személyes beszélgetések (30-39 százalék) már kevesebb embert mozgatnak meg.
7. Az egyéb összejövetelek (< 30 százalék) közé tartoznak például az együtt végzettek találkozói, illet azonban nem minden csoport szervez.

A választípusok gyakoriságát tekintve három, közel egyenlő részre oszlik a társaság: a kérdőívet kitöltők első harmada 1-4, második harmada 5-8, harmadik harmada pedig 9-11

különböző típusú rendezvényen vett részt eddig. Nem meglepő, hogy a harmadik csoport többségét a komoly szakmai tapasztalatokkal rendelkező „nagy öregek” alkotják, az első csoportban viszont nem csak kezdőket találunk: akadnak köztük évek óta ebben a munkakörben dolgozó, ám „otthon ülő” kollégák is.

Most, hogy megismertük a választási lehetőséget jelentő kínálatot, érdemes fölteni azt a kérdést is, hogy maguk a megszólítottak milyen típusú programokon vennének részt szívesen. A 67-ből mindössze 29-en írták le elképzeléseiket, igaz, hárman két javaslatot is tettek.

- A válaszadók egyharmada (12) elégedettségét fejezte ki („*Most pont jó így minden*”, „*Minden program megfelel a kívánalmaknak.*”) vagy általános igényt fogalmazott meg („*Ami a rendszeres munkából kikapcsol és feltöltődöm.*”).
- A 20 konkrét javaslatból 14 már meglévő programokból szeretne többet. A részvételi arányok ismeretében nem csodálkozhatunk azon, hogy a falugondnoki találkozók (4), a tapasztalatcserék (4) és a látóutak (4) kapták a legtöbb szavazatot. Fölmerült még újabb, mindenekelőtt elsősegélynyújtással foglalkozó továbbképzések igénye is.
- És amire eddig nem volt példa? Bár az augusztusi családi napba sportversenyek is beleférnek, két egyesületi tag örömmel fogadna kifejezetten ilyen célú rendezvényeket. Más – hazai vagy akár külföldi – falugondnok kollégák meglátogatásának ötlete valószínűleg a helyi gyakorlat kedvező tapasztalataiból született. Akadt olyan fölvetés is, hogy ezekre a látogatásokra a kreditpontos továbbképzések keretében is sort lehetne keríteni. A javaslattevők azonban nem csak más településen dolgozó sorstársaik munkájára kíváncsiak; lenne igény a községi ellenőrzések kiértékelésére is. És az örök téma: a falu- és tanyagondnokok felettesei, a polgármesterek és az intézményvezetők számára ugyancsak érdemes lenne egyesületi rendezvényeket tartani.

A kötelező vagy szabadon választható programok csak a lehetőségét teremtik meg a találkozásnak; az már a tagságon múlik, hogy mennyire tudnak élni ezzel a lehetőséggel. Az erre vonatkozó kérdésre adott válaszok tanúsága szerint meglehetősen jól: a megkérdezettek kétharmada ugyanis 81-100 százalékra, valamivel több, mint egynegyede pedig 61-80 százalékra értékelte az egyesületi munka hatékonyságát. Mindössze öten gondolják úgy, hogy ennél rosszabb a helyzet, ám közöttük érdekes módon nemcsak néhány hónapja munkába állt „újoncokat”, hanem egy öt éve dolgozó tanyagondnok kollégát is találunk.

Bármilyen élők is az öt alföldi megye falu- és tanyagondnokait összefűző közösségi kapcsolatok, arra mindig adódik alkalom, hogy még szorosabbra fűzzük ezeket. Az Egyesület munkatársai erre nézve is kértek javaslatokat. Ezúttal is azok kerültek kisebbségbe (24:43), akik leírták gondolataikat, és ezek között megint csak kevés volt a megvalósítható ötlet.

- A válaszadók egyharmadának (8) az a meggyőződése, hogy minden úgy jó, ahogy van, a közösségi kapcsolatok fejlesztéséért nem kell tenni semmit.

- Mások (6) vagy azt emelték ki, hogy „*az egyesület mindent megtesz*”, s a többi már magán a tagságon múlik, vagy olyan általános alapelveket fogalmaztak meg, mint például „*a személyes kapcsolatok érdek nélküli, békés erősítése*” vagy „*még jobban összefogni a közösséget*”, amelyekkel a gyakorlatban nem sokra megyünk. Még olyan is akadt, aki nem a kérdésre felelt.
- A 24 szöveges válaszból végül összesen 10 előremutató javaslatot sikerült kihámozni, ezeknek azonban megvan a maguk súlya. A legfontosabb a nagy méretekből fakadó nehézségek csökkentésére irányul: négyen is leírták azt, hogy öt megyényi meghívott helyett esetenként érdemes lenne kisebb körzetek – akár szomszédos települések – falu- és tanyagondnoki számára is külön szakmai programokat szervezni. A szűkebb kör egyúttal kisebb távolságokat is jelentene; ha kevesebbet kellene utazni, biztosan többen eljőnének. Nagy gond ugyanis az, hogy szegény kolléga menne a találkozóra, de mit tegyen, ha a főnöke nem engedi el? Ezen úgy lehetne segíteni, ha az Egyesület munkatársai hatni tudnának a helyi vezetésre, vagy mindenki számára kötelezővé tennék a szakmai programokon való részvételt. Amellett, hogy az újakat is be kell vonni a közös munkába, az a gondolat is megfogalmazódott, hogy a tagság összetartozásának sajátos jelképe lehetne egy központi helyen fölépítendő „*tanya- vagy falugondnoki ház*”.

A lehetőség, hogy a személyes szférán túllépve másokért is tegyen valamit a szervezetben, valamennyi egyesületi tag előtt nyitva áll, a kérdőív adatai szerint azonban nem könnyű megtenni ezt a lépést. Azok között ugyanis, akik válaszoltak az erre vonatkozó kérdésre, 26:31 arányban azok kerülnek többségbe, akik nem vállalnának egyesületi feladatot. (Közülük 18-an, illetve 25-en indokolták meg döntésüket.)

Ha az okokat keressük, nem önző vagy maguknak való emberekre kell gondolnunk; leggyakrabban a falu- és tanyagondnoki hivatás nagy terhe, az időhiány áll a háttérben (19). Érdemes néhány mondatot idézni, hogyan látják helyzetüket maguk az érintettek:

- „*Túl elfoglalt vagyok.*”
- „*Községben végzett feladataimra is kevés az időm.*”
- „*Településünkön egyedüli falugondnok vagyok.*”
- „*Gazdálkodom, nincs időm.*”

Míntha egy panaszárdatot hallanánk. Nem elég, hogy maga a segítő hivatás is egész embert kívánó feladat; mivel kevés az érte járó fizetés, sokan rákényszerülnek arra, hogy emellett más megélhetési forrást is keressenek. A közösségi feladatvállalás akadályja lehet még az Egyesület kecskeméti székhelyétől való nagy távolság (3) és – kezdők esetében – a tapasztalat hiánya is (3). Egyikük azért optimista: „*Talán pár év múlva.*”

És mire gondoltak azok, akikre lehet számítani? Néhányuknak (7) nincs határozott elképzelése; ők azt írták, hogy vállalásuk a konkrét feladattól függ, vagy azt, hogy bármiben szívesen segítenek. Azok körében, akik pontosan meghatározták, mit szeretnének csinálni, a tapasztalatok megosztása (3) és a programszervezés (2) a legnépszerűbb. A gyakorló vagy leendő bizottsági tagság mellett a senior falugondnok vagy a képzési programok egyikében

szereplő helyi koordinátor tisztére is akadt jelentkező. Sajátos küldetés lehet az is, ha valaki elviszi az Egyesület jó hírét, a „szellemiek gyakorlatba vitele” viszont igencsak talányos megfogalmazás.

Mérlegen az Egyesület

A vertikális és horizontális kapcsolatok áttekintése után az a feladat várt még a kérdőívvel megszólított falu- és tanyagondnokokra, hogy a kétféle kapcsolat egybefűzésével gondolják át, mit tartanak a szervezet legnagyobb erősségének és legkomolyabb gyengeségének. Ez a kérdés érezhetően megszólította az embereket, mert az egyéni véleményeket tükröző nyílt végű kérdések közül erre válaszoltak legtöbben. Igaz, csak alig egyharmaduk tett a mérleg mindkét serpenyőjébe valamit, mivel azonban kizárólag negatívumot senki sem említett, 51:14 arányban egyértelműen a pozitívumok javára billen a mérleg.

Az egyesületi tagok által kiemelt erősségek a jó gyakorlatok tudatosításával segíthetik a szervezet hatékonyabb működését, egyúttal arra is alkalmat adnak, hogy még egyszer kiemeljük és összefoglaljuk a korábbi válaszokban kifejtett főbb gondolatokat.

- *„Összefogja és támogatja az egy területen dolgozókat.”* Ezúttal is szép számmal akadnak (19), akik az egyedi jellegzetességek hangsúlyozása helyett olyan általánosságokat fogalmaztak meg, amelyek a civil szervezet működésének alapfeltételei. Állításaik egy része magára az Egyesületre vonatkozik (*„Összefogja a feladatokat és a személyeket”, „Összehozza és megismerteti a tanya- és falugondnokokat egymással”*), más része pedig annak főbb tevékenységeit emeli ki (*„A hátrányos települések és emberek segítése”, „Falugondnoki találkozók szervezése, kapcsolattartás a falugondnokokkal, tájékoztatás”, „Kommunikáció, továbbképzés”*). Ezek a megállapítások – bár érezhető a szavak mögött rejlő jó szándék – keveset mondanak az Egyesület igazi pozitívumairól.
- *„Egy aktív, működő közösség, ami hatékonyan képviseli érdekeinket, tájékoztat az aktualitásokról, közösséggé formálja az egyesület tagjait.”* Annál érdekesebbek és tanulságosabbak a hatékony szervezeti működés titkait elemző konkrét vélemények (30). A legtöbb dicséret magának az Egyesületnek szól (20) és vagy a tagságot egymással, valamint a munkatársakkal összefűző különleges kapcsolatokat, vagy a színvonalas szakmai munkát hangsúlyozza. Az elismerő szavak szerint az *„összefogás”, az „összetartás”, az „egység”, a „szeretet” a „bizalom” és a „megbecsülés”* központi érték és megélt valóság az alföldi falu- és tanyagondnokok számára. Az olyan kifejezések, mint a *„magas szintű szakmaiság”, a „naprakész munka”* vagy a *„jó tájékozottság”* azt mutatják, hogy az emberi oldal mellett szakmai szempontból is van mire büszkének lenniük ezeknek az embereknek. A pozitív visszajelzések másik részét az egyesület vezetésének címezték (6). Míg az értük dolgozó munkatársak a kérdezettek szerint *„közvetlenek”, „segítőkések”, „lelkesek”, „tapasztaltak” és „következetesek”,* ügyvezetőjüket *„kiváló vezetőnek”* tartják, akinek *„munkabírása és kapcsolatteremtő képessége”* a szervezet egésze számára nagy érték. A megerősítő vélemények harmadik csoportja (4) az Egyesület

legeredményesebb tevékenységeit, a felsőbb fórumok előtt is hatékony érdekképviselőt és a tagságnak nyújtott azonnali, szakszerű segítséget emeli ki.

- *„Problémáimmal bármikor hozzájuk fordulhatok, igyekeznek mielőbb segítséget nyújtani”. „Az aktuális törvényváltoztatásokat korrektül, első kézből kapjuk, és tudjuk alkalmazni azokat.”* Ez a két, pozitív személyes tapasztalatokra épülő szubjektív vélemény megerősíti az Egyesület értékeiről megfogalmazott konkrét visszajelzéseket.

Kétségtelenül könnyebb dicséretet mondani, mint bármilyen jó szándékú kritikát megfogalmazni, a szembetűnő aránytalanság azonban a megkérdezett egyesületi tagok elfogultságát is jelentheti. Különösen, ha meggondoljuk, hogy a gyengeségekre vonatkozó megállapítások egy része is a másik oldalt erősíti.

- *„Hátrányról nem tudok nyilatkozni.”* Az utolsó kérdés második felére választ adó falu- és tanyagondnokok közel fele (6) a szervezetnek csak az erősségeit látja.
- *„Nagy terület, kicsit sokan vagyunk.”* Az viszont mindenképpen elgondolkodtató, hogy az érdemi véleményt megfogalmazó Bács-Kiskun, Csongrád, Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megyei kollégák szerint (8) a nagy távolságok és a növekvő taglétszám a legnagyobb probléma. Így óhatatlanuk lazulnak a tagságot összefűző kapcsolatok, hiszen ennyi embernek nehéz közös programokat szervezni és a messzebről érkezők az utazással együtt még a kreditpontos továbbképzéseket is túl hosszúnak érezhetik. A távolságok akár az érdekképviselő hatékonyosságát is csökkenthetik, hiszen Kecskemét messze van, a helyi vezetés pedig közel.

Összegzés

Milyennek látják egyesületüket, és hogyan élik meg az egymáshoz és a vezetőséghez fűződő kapcsolataikat az öt alföldi megye falu- és tanyagondnokai? Ez állt a középpontjában annak a 2009 augusztusában lezajlott kérdőíves kutatásnak, amelyben a tagság mintegy harmada, összesen 67 ember vett részt. A kép, amely válaszaikból kirajzolódik, fontos visszajelzés azoknak, akik értük dolgoznak; vannak részletek, amelyek örömmel töltik el, s vannak, amelyek továbbgondolásra készítetik őket. Az eredmények önmagukban is alkalmasak a helyzetértékelésre, más falugondnoki egyesületek hasonló tapasztalataival összevetve azonban meg is erősíthetik a sajátos alföldi jellemvonásokat. Összegzésként – immár a számoktól elszakadva – érdemes még egyszer áttekintenünk a kérdőívekből kiolvasható főbb megállapításokat és javaslatokat.

A megkérdezett tanyagondnokok, akik az Alföldön oly gyakori többes szolgálatoknak és az elterjedt intézményi integrációnak köszönhetően általában saját településükön sincsenek egyedül, falugondnok kollégáikkal együtt valamennyien úgy érzik, hogy mindennapi munkájukban támaszt és biztonságot jelent számukra az Egyesület. Maguk leginkább akkor keresik a kapcsolatot a kecskeméti iroda munkatársaival, ha azonnali és gyors szakmai

segítséget – tájékoztatást, felvilágosítást, információt – kérnek. Olyan személyes problémával, amit csak a helyi viszonyok ismeretében lehet megoldani, jóval kevesebben fordulnak a szervezet képviselőihez. A tapasztalatok szerint ilyenfajta támogatásra eddig leginkább a munkáltatókkal kapcsolatos nézeteltérések tisztázása érdekében volt szükség. A segítségnyújtás további formáira tett javaslatok ugyancsak az érdekképviselet fontosságát erősítik meg. Helyi szinten ez mindenekelőtt a szolgálatok működésének helyszíni ellenőrzését (egyfajta monitoringot), országos viszonylatban pedig akár a falu- és tanyagondnoki munkát érintő törvényjavaslatok kezdeményezését is jelentheti. A segítő hivatás jobb anyagi elismerése érdekében és a mindenki életét megkeserítő dokumentáció ügyében teendő lépésekért szintén hálás lenne a megkérdezett tagság. Annál is inkább, mert az Egyesület erősségei között – személyes tapasztalataik alapján – többen is kiemelték a gyors, pontos, szakszerű és szívvel-lélekkel végzett ügyintézést, valamint az ügyvezető és munkatársai személyes kvalitásait.

A kérdőívek alapján úgy látszik, hogy a válaszadó kollégák körében az egyesületi munka hatékonyságát illetően is nagy az egyetértés: döntő többségük 61-100 százalékosnak ítéli ezt az arányszámot. Az összetartozás érzésének átélésére a szakmai programok köré szervezett egyesületi rendezvények teremtenek alkalmat, melyek közül az együttlét kötetlenebb formái, a falugondnoki találkozók és a látóutak a legnépszerűbbek; ezekből többen is szívesen fogadna a tagság. A személyes tapasztalatszerzésre, ami mindenekelőtt a más településen vagy akár külföldön dolgozó kollégák munkájának megismerését jelentené, ugyancsak lenne igény. A „többit” és „mást” megfogalmazó javaslatok azonban önmagukban nem elegendők: a válaszadók szerint a részvétel feltételeit is meg kell teremteni. Ennek legjobb módja az lenne, ha a munkáltatók megnyerése érdekében a polgármesterek és az intézményvezetők számára külön rendezvényeket lehetne szervezni. Bár az Egyesület mint közösség értékeihez a megkérdezettek szerint az összetartás, a bizalom és a szeretet is hozzátartozik, arra, hogy a maguk kis világán túllépve tagtársaik érdekében is tegyenek valamit, az állandó időhiány miatt csak kevesen vállalkoznak. Azok, akik mégis igent mondanak, leginkább tapasztalataik átadásával szeretnének segíteni.

A szervezet erősségeinek és gyengeségeinek számbavételekor egyértelműen a pozitívumok oldalára billen a mérleg. A felelősséggel gondolkodó kollégák azonban a nehézségeket, mindenekelőtt a nagy méretek, a nehezen leküzdhető távolságok és a hirtelen megnövekedett taglétszám okozta fő problémát is érzékelik. Az Egyesület továbblépésének kulcskérdése ennek tükrében az, hogy a megváltozott keretek között hogyan lehet megőrizni a vertikális és horizontális kapcsolatok azon értékeit, amelyeket oly fontosnak éreznek a kérdőívet kitöltő falu- és tanyagondnokok. A megoldást, ahogy azt többen is megfogalmazták, a kisebb körzetekben vagy akár az egymás közvetlen szomszédságában dolgozó kollégák személyes és szakmai kapcsolatainak szorosabbra fűzése jelenthetné, ami azután a „nagy egészet” is erősítené. Az a központi helyen fölépítendő „tanya- vagy falugondnoki ház”, ami szintén szerepel a javaslatok között, az egyesületi összetartozás sajátos jelképe lehetne.

I. táblázat: Az Egyesület tagjai összesen*

		<i>Bács-Kiskun megye</i>	<i>Békés megye</i>	<i>Csongrád megye</i>	<i>Jász-Nagykun-Szolnok megye</i>	<i>Pest megye</i>	<i>Együtt</i>
Falu-és tanyagondnokságok		80	35	73	24	16	228
<i>Ebből</i>	<i>falugondnokságok</i>	9	8	7	4	2	30
	<i>tanyagondnokságok</i>	71	27	66	20	14	198
<i>Az indulás éve</i>	<i>1996-1999</i>	19	-	7	4	2	32
	<i>2000-2005</i>	25	13	24	7	5	74
	<i>2006-2009</i>	36	22	42	13	9	122
	<i>azóta megszűnt</i>	3	2	1	2	-	8
<i>Nemek</i>	<i>férfiak</i>	66	32	43	15	12	169
	<i>nők</i>	14	3	30	9	4	59
Tanyagondnokságok		71	27	66	20	14	198
<i>Egyes /többes szolgálatok</i>	<i>egyes</i>	32	13	13	13	8	79
	<i>kettes</i>	17	3	4	2	3	29
	<i>hármás</i>	-	1	5	1	-	7
	<i>négyes</i>	-	-	5	-	-	5
	<i>ötös</i>	1	1	2	-	-	4
Tanyagondnokos települések		50	20	29	16	11	126
<i>Jogállás</i>	<i>városok</i>	9	6	6	4	2	27
	<i>falvak</i>	41	14	23	12	9	99
<i>Falunagyság</i>	<i>< 1.000 fő</i>	8	1	3	2	-	14
	<i>1.000-2.000 fő</i>	17	7	4	6	5	39
	<i>> 2.000 fő</i>	16	5	16	4	4	46

*A 2010. február 11-i állapot szerint

A Falugondnokok Duna-Tisza Közi Egyesületének honlapja (www.falugondnoksag.hu), valamint a Falugondnoki Kalendárium (1999, 2001, 2003, 2005) és az Alföldi Falugondnoki Kalendárium (2007, 2010) Csörszén Zelenák Katalin által szerkesztett kötetei alapján

2. táblázat: A válaszadók összesen

		Bács-Kiskun megye	Békés megye	Csongrád megye	Jász-Nagykun-Szolnok megye	Pest megye	Nincs adat	Együtt
Falu-és tanyagondnokok		33	8	16	6	2	2	67
<i>Ebből</i>	<i>falugondnokok</i>	5	4	2	3	-	-	14
	<i>tanyagondnokok</i>	28	4	14	3	2	-	53
<i>Életkor</i>	<i>< 30 év</i>	1	1	-	-	-	-	2
	<i>31-40 év</i>	3	2	3	2	-	-	10
	<i>41-50 év</i>	13	3	10	-	-	1	27
	<i>51-60 év</i>	13	1	3	4	2	-	23
	<i>> 60 év</i>	3	1	-	-	-	-	4
	<i>nincs adat</i>	-	-	-	-	-	1	1
<i>Iskolai végzettség</i>	<i>8 általános</i>	6	2	3	-	-	-	11
	<i>szakmunkásképző</i>	16	2	6	3	-	1	28
	<i>szakközépiskola</i>	6	1	2	-	-	-	9
	<i>érettségi</i>	4	2	3	2	1	-	12
	<i>felsőfokú</i>	-	1	2	1	1	-	5
	<i>nincs adat</i>	1	-	-	-	-	1	2
<i>Mióta csinálja?</i>	<i>< 3 éve</i>	11	6	3	1	1	-	22
	<i>4-9- éve</i>	16	2	10	4	1	-	33
	<i>> 10 éve</i>	5	-	3	1	-	-	9
	<i>nincs adat</i>	1	-	-	-	-	2	3
<i>A szolgálat indulása</i>	<i>1996-1999</i>	11	-	9	3	-	-	23
	<i>2000-2005</i>	17	4	6	3	2	-	32
	<i>2006-2009</i>	4	3	1	-	-	-	8
	<i>nincs adat</i>	1	1	-	-	-	2	4

A kérdőívek adatai alapján